

Алла Січка

ORCID iD 0000-0003-0727-5448

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, 04053 Київ, Україна,
a.sichar@kubg.edu.ua

Валентина Дем'яненко

ORCID iD 0000-0002-3974-9663

викладач кафедри педагогіки та психології,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, 04053 Київ, Україна,
v.demianenko@kubg.edu.ua

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК МОТИВАТОР ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СТУДЕНТІВ

Стаття присвячена проблемі формування мотивації до професійного самовдосконалення студентів спеціальності «Дошкільна освіта» в ході педагогічної практики. За результатами дослідження охарактеризовано різні підходи до проблеми розвитку процесів самовдосконалення, саморозвитку, саморефлексії у наукових працях сучасних українських та зарубіжних вчених. З'ясовано, що професійне самовдосконалення як внутрішній процес якісних самозмін, можливий, насамперед, за умови усвідомлення педагогом потреби у самовдосконаленні, формування внутрішньої мотивації у саморозвитку та цілеспрямованої й організованої діяльності, направленої на пошук можливостей максимальної професійної самореалізації. Розкрито сутність й види мотивів (педагогічні, особистісні, соціальні), що спонукають студентів до професійного самовдосконалення; аргументовано необхідність формування у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти внутрішньої мотивації до професійного зростання. Обґрунтовано вплив педагогічної практики (обов'язкової складової освітнього процесу закладу вищої освіти) на формування професійного самовдосконалення; висвітлено завдання, зміст навчальної (психолого-педагогічної) практики студентів першого курсу спеціальності «Дошкільна освіта», як першооснови професійного самовизначення, особливості підготовки студентів до неї (майстер-класи, самодіагностика, індивідуальні консультації з вирішення різних завдань практики) на базі Центру самопізнання та саморозвитку, який функціонує в Педагогічному інституті Київського університету імені Бориса Грінченка.

Здійснено аналіз результатів емпіричного дослідження щодо актуальності потреби студентів у професійному самовдосконаленні, визначено мотиви професійного самовдосконалення та проаналізовано динаміку змін мотивів, що спонукають студентів першого, другого та третього курсів до професійного зростання. Окреслено умови, що сприяють формуванню внутрішньої мотивації до професійного самовдосконалення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти впродовж різних видів педагогічної практики; акцентовано увагу на включення до змісту практик завдань із формування рефлексії та впровадження ІКТ (електронне портфоліо «Особистісно професійне зростання студента»).

***Ключові слова:** мотивація, мотиви, педагогічна практика, навчальна (психолого-педагогічна) практика, професійне самовдосконалення,*

© Січкара А., Дем'яненко В., 2020

<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2020.4.14>

Вступ. XXI століття характеризується кардинальними змінами парадигм, які призвели до значних трансформацій в уявленні людей про освіту, життя, роботу, суспільство, про те, як їх слід розуміти і облаштовувати своє майбутнє. Відійшла у минуле знаннева парадигма, нині перевага надається практико зорієнтованій парадигмі освіти. Попитом користуються фахівці, які здатні у критичних ситуаціях швидко і оперативно приймати рішення, знаходити свій творчий шлях у нових умовах роботи та в новому оточенні, будувати конструктивні суб'єкт-суб'єктні стосунки в ситуаціях, які швидко змінюються. Сучасне суспільство потребує від працівників освіти компетентності та професіоналізму, соціальної відповідальності та вмотивованості, що вимагає пошуку нових конструктивних підходів до організації педагогічної практики в закладах вищої освіти.

На змінах пріоритетів у вимогах до компетентностей працівників наголошується у Концепції розвитку педагогічної освіти (Концепція розвитку педагогічної освіти, 2018). У документі зазначається необхідність приділити головну увагу у підготовці фахівців з вищою освітою до майбутньої педагогічної діяльності «формуванню загальних (універсальних, ключових) компетентностей та вміння безперервно вчитися впродовж життя. У парадигмі навчання впродовж

життя формальна освіта розглядається як відправна» (Концепція розвитку педагогічної освіти, 2018, с. 2).

Аналіз наукових досліджень. Вивчення та аналіз наукових досліджень дає підстави стверджувати, що проблема професійного самовдосконалення розглядалася ученими в різних аспектах: філософські аспекти концепту «професійне самовдосконалення» представлено в працях В. Андрущенка, І. Бондаревич, В. Кременя; психологічний аспект професійного саморозвитку обґрунтовано в розвідках Г. Балла, О. Бондарчук. Теоретичні й практичні проблеми розвитку процесів самовдосконалення, саморозвитку, саморефлексії представлено в студіях І. Беха, О. Вишневського, Л. Кравець, О. Кучерявого, О. Химченко.

Фундаментальним дослідженням з означеної проблеми є монографія Г. Цветкової. Авторка зазначає, що самовдосконалення здебільшого залежить від ціннісних орієнтацій, самооцінки, мотиваційно-вольових компонентів, розвитку потреби в досягненнях та успіху. Науковець наголошує, що для усвідомленого самовдосконалення необхідно, насамперед, сформувати внутрішню мотивацію в саморозвитку та забезпечити умови задля її здійснення (Цветкова Г., 2014, с. 72–73). І. Ляшенко визначає потребу особистості у саморозвитку як ставлення до самої себе, при якому формується готовність до перетворення власної життєдіяльності на пошук можливостей максимальної професійної самореалізації, усвідомлюється власний етап розвитку, визначається зона потенційного розширення професійних потреб і можливостей (Ляшенко І., 2011, с. 60–61). Л. Сущенко трактує професійне самовдосконалення як внутрішній процес якісних самозмін, який може відбутися за умови усвідомлення педагогом внутрішньої потреби в самовдосконаленні, мотивованого, цілеспрямованого й організованого «саморуху до найкращого в собі» (Сущенко Л., 2009, с. 15). Розглядаючи мотиваційний компонент як першооснову професійного самовдосконалення, М. Городиська виокремила та охарактеризувала три групи мотивів професійного самовдосконалення: педагогічні (отримання психолого-педагогічних знань, оволодіння технологіями, прийомами та методами педагогічної діяльності, моральне та емоційне задоволення від здійснення освітнього процесу); особистісні (успішна самореалізація, бажання пізнати себе, Педагогічна практика як мотиватор професійного самовдосконалення студентів

моніторинг особистісних якостей та їх вплив на педагогічну діяльність, розвиток компетентностей, досягнення вершин професіоналізму, покращення власного іміджу); соціальні (усвідомлення соціальної значущості педагога, підвищення свого соціального статусу, виконання суспільних запитів і професійних обов'язків, зорієнтованість на духовний та культурний розвиток дітей на основі гуманітарної парадигми) (Городиська О., 2016, с. 67–68). Суголосними вище зазначеним є наукові положення Н. Сугатської, яка довела, що ефективна професійна підготовка майбутнього вихователя дітей дошкільного віку не можлива без самоосвіти, самовиховання й внутрішнього прагнення до саморозвитку та самовдосконалення (Сугатська Н., 2016, с. 224).

В контексті означеної проблеми заслуговують на увагу наукові розвідки учених у зарубіжних виданнях з питань професійної самоідентифікації майбутніх педагогів, як передумови самовдосконалення (Potapchuk, T., Makaruk, O., Kravets, N., Annenkova, N., 2020); загальних та специфічних особливостей професійного самовизначення студентів (Belyakova, E. G., Zakharova, I. G., 2020); використання педагогами саморефлексивних практик, що спонукають до саморозвитку (Dixit, S., 2019); застосування антропічних освітніх технологій у професійному саморозвитку вчителів (Burkhanova, I. Y., Drandrov, G. L., Ivanova, S. S., Stafeeva, A. V., Vorobyov, N. B., Valchugov, V. A., Ignatyeva, E. V., 2019) визначення факторів професійного та особистісного саморозвитку педагогів (Zhilgildinova, M., Abibulayeva, A., 2019); впливу теоретичної підготовки на формування професійної компетентності та прагнення до самовдосконалення студентів (Carmen Olmos-Gómez, M., Estrada-Vidal, L. I., Ruiz-Garzón, F., López-Cordero, R., Mohamed-Mohand, L., 2019); формування зовнішньої та внутрішньої мотивації у студентів до саморозвитку (Doghonadze, N., 2016; Mirzagitova, A. L., Akhmetov, L. G., 2015); взаємозв'язку мотивації вчителя до самовдосконалення з його творчим потенціалом та професійними характеристиками (Dolgova, V. I., Kutepova, N. G., Kryzhanovskaya, N. V., Bolshakova, Z. M., Tulkibaeva, N. N., 2018); орієнтації професійної освіти на сприяння творчому саморозвитку педагога (Osranova, B. A., Redlikh, S. M., Sagdullaev, I. I., Tashbulatova, A. E., Abdulhakov, A. B., Січкара А., Дем'яненко В., 2020

Dadashov, D. T., 2015); професійного та особистісного саморозвитку вчителів у контексті безперервної освіти (Abdullaeva, B. Voboyorov, S. 2020; Zakharova, M. A., Karpacheva, I. A., Mezinov, V. N., 2019).

Мета статті: розкрити вплив педагогічної практики на формування мотивації до професійного самовдосконалення студентів. Задля досягнення поставленої мети визначено наступні **завдання:** охарактеризувати особливості організації навчальної (психолого-педагогічної) практики як першооснови професійного самовизначення студента; проаналізувати динаміку змін мотивів, що спонукають студентів до професійного самовдосконалення; окреслити умови, що сприяють формуванню внутрішньої мотивації до професійного самовдосконалення студентів в ході педагогічної практики.

Для досягнення мети, вирішення поставлених завдань використано комплекс методів наукового дослідження, а саме: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація) – для з'ясування теоретичних основ досліджуваної проблеми); емпіричні (опитування, анкетування) – для вивчення актуальності потреби у професійному самовдосконаленні та динаміки змін мотивів, що спонукають студентів (1-3 курсів) до професійного зростання; статистичні (кількісний і якісний аналіз здобутих даних) – для розроблення рекомендацій щодо умов формування у студентів мотивації до професійного самовдосконалення в ході педагогічної практики. До участі в дослідженні залучено студентів 1-3 курсів спеціальності «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) освітнього рівня Київського університету імені Бориса Грінченка.

Особливості організації навчальної (психолого-педагогічної) практики як першооснови професійного самовизначення студента. Педагогічна практика є обов'язковою складовою освітнього процесу закладу вищої освіти і передбачає професійну підготовку студентів до майбутньої педагогічної діяльності. В Педагогічному інституті Київського університету імені Бориса Грінченка при підготовці фахівців за спеціальністю «Дошкільна освіта» організовуються такі види практик: на 1 курсі – навчальна (психолого-педагогічна) практика тривалістю 4 тижні; на 2 курсі – навчальна (пропедевтична) практика тривалістю 4 тижні та Педагогічна практика як мотиватор професійного самовдосконалення студентів

виробнича практика тривалістю 6 тижнів; на 3 курсі – виробнича (навчально-методична) практика тривалістю 10 тижнів; на 4 курсі – виробнича практика тривалістю 13 тижнів та виробнича практика зі спеціалізації тривалістю 5 тижнів.

Особливої підготовки потребує організація першої практики студентів, оскільки вона має надзвичайно велике значення у їх професійному самовизначенні. Навчальна (психолого-педагогічна) практика студентів спеціальності «Дошкільна освіта» організовується викладачами кафедри педагогіки та психології. Серед її завдань варто акцентувати увагу на таких: формування здатностей ідентифікувати, формулювати та розв'язувати проблеми; приймати обґрунтовані рішення; планувати, складати прогнози і передбачення наслідків власної професійної та інноваційної діяльності; здатностей до співпраці та взаємодії у команді, до самокритики та сприймання конструктивної критики, до забезпечення безпеки діяльності власної та інших учасників освітнього процесу, до рефлексії й самоосвіти. Програмою навчальної (психолого-педагогічної) практики передбачено чотири етапи її проходження: організаційний, дослідницький, рефлексійний та самостійна робота.

Підготовка до проходження студентами навчальної (психолого-педагогічної) практики здійснюється на базі Центру самопізнання та саморозвитку, який функціонує в Педагогічному інституті Київського університету імені Бориса Грінченка (координатор Л. Куземко, канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки та психології). Традиційним, за два тижні до початку практики, є проведення для студентів-першокурсників майстер-класу, у перебігу якого обговорюються питання щодо налаштування студентів на позитивне виконання завдань практики, адаптації студентів-практикантів у закладі дошкільної освіти, вирішення завдань практики.

Опитування, проведене серед студентів-першокурсників щодо очікувань від першої педагогічної практики, показало, що частина з них відчуває невпевненість, розгубленість і, навіть, тривожність перед відвідуванням закладу дошкільної освіти в якості практиканта. Щоб забезпечити позитивний результат у взаємодії студентів-практикантів із педагогічним та дитячим колективом базового закладу дошкільної освіти, допомогти їм успішно адаптуватися до нових обставин, першокурсникам

було запропоновано долучитися до виконання практичних завдань із майстерності самопрезентації студента-практиканта.

В теоретичному блоці заходу з'ясовано сутність терміну «самопрезентація»; охарактеризовано основні компоненти самопрезентації майбутнього вихователя дітей дошкільного віку (уміння створювати естетично привабливий зовнішній вигляд, уміння, вербальної та невербальної взаємодії, уміння психотехніки). Увазі студентів було запропоновано розглянути портрет сучасного вихователя закладу дошкільної освіти, змальований дітьми-дошкільниками й батьками вихованців та співвіднести його з власним баченням. Серед основних характеристик: вік; особистісні якості; професійні компетентності.

Студентам-першокурсникам надано можливість пригадати інформацію про ефекти соціальної перцепції. Було з'ясовано, що ефекти сприймання та стереотипи відіграють подвійну роль у людському спілкуванні: з одного боку, вони скорочують час ознайомлення з іншими людьми, дають змогу вступати в контакти з людьми різного віку, статі, різної професійної та соціальної приналежності; з іншого – стереотипи стандартизують процес людського спілкування, можуть сприяти формуванню хибних уявлень про людей, призводити до помилок в оцінюванні поведінки та особистості іншої людини, що негативно впливає на весь процес спілкування й подальші стосунки між людьми. Розглянуто характеристику найвідоміших ефектів сприймання: ореолу, первинності, новизни.

В практичному блоці передбачено виконання студентами творчих завдань щодо власної самопрезентації: перша зустріч із директором закладу дошкільної освіти, з педагогічним та дитячим колективами, родинами вихованців. Для виконання завдань студентам запропоновано об'єднатися в групи відповідно до обраних символів, спільно обговорити завдання, спроектувати його вирішення, домовитися про розподіл ролей та спосіб презентації виконаного завдання. Варто зазначити, що презентуючи себе в різних ситуаціях, студенти-першокурсники вдавалися не лише до демонстрування демократичного стилю керівництва, відповідно до стратегії взаємодії, а інколи послуговувалися авторитарним стилем. На цьому було акцентовано в обговоренні презентованих взаємодій.

На базі Центру самопізнання та саморозвитку здійснювалося консультування щодо виконання різних завдань психолого-педагогічної практики й, зокрема, самодіагностування студентів, з метою створення діагностичної картки студента-практиканта спеціальності «Дошкільна освіта». Діагностична картка розроблена на основі психологічних діагностичних методик П. Іванова та Є. Колобової (MUST-ТЕСТ), Є. Нікітіна та Н. Харламенкової, Е. Берна, А. Лазукіна (в адаптації Н. Каліної), Л. Бережнкової. Її складовою є дослідження професійних здібностей, схильностей студента-практиканта: діагностика реалізації потреби у саморозвитку, стратегії самоствердження особистості, визначення рольових позицій у міжособистісних стосунках, діагностика самоактуалізації особистості та діагностика рівня саморозвитку і професійно-педагогічної діяльності. Виконання зазначеного завдання сприяє формуванню мотиваційної готовності до майбутньої професії, спонукає до професійного самовдосконалення (Яворовська Л. М., Камишнікова Р. Ф., Поліванова О. Є., Яновська С. Г., Куделко С. М., 2013, 88 с.)

Результати діагностики студентів I-III курсів спеціальності «Дошкільна освіта» щодо мотивації професійного самовдосконалення. Аналіз результатів опитування студентів першокурсників після проходження першої навчальної (психолого-педагогічної) практики свідчить, що практика сприяла утвердженню їх у виборі професії, а завдання, пов'язані із проведенням психолого-педагогічних досліджень, діагностикою власних можливостей та рефлексією щодо їх реалізації, мотивують до професійного самовдосконалення.

Результати анкетування показали, що особистісним мотивам надали перевагу 50 % першокурсників (любов до дітей, наслідування батьків, педагогів); педагогічним – 35 % (бажання навчитися розуміти дитину, отримати знання з педагогіки, щоб навчати та виховувати наше майбутнє); соціальним – 15 % (можливість змінити життя держави) (рис.1).

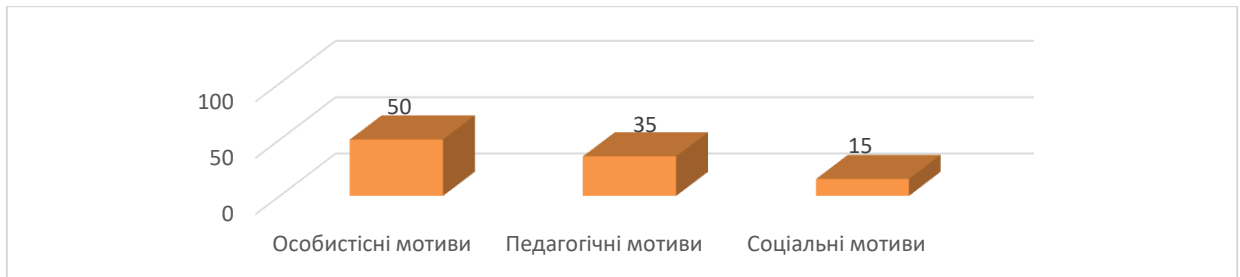

Рис. 1. Вивчення мотивів професійного самовдосконалення студентів першого курсу спеціальності «Дошкільна освіта»

За результатами анкетування студентів II-III курсів спеціальності «Дошкільна освіта», проведеного після різних видів педагогічної практики, з'ясовано: 1) у студентів II курсу провідними є особистісні мотиви, що спонукають їх до професійного самовдосконалення, а саме: успішна самореалізація, моніторинг особистісних якостей та їх вплив на педагогічну діяльність, прагнення досягти вершин у професійній кар'єрі (39%); педагогічні мотиви: отримання психолого-педагогічних знань, оволодіння технологіями, прийомами та методами педагогічної діяльності, моральне та емоційне задоволення від здійснення освітнього процесу (34 %); соціальні мотиви: усвідомлення соціальної значущості педагога, зорієнтованість на духовний та культурний розвиток вихованців на основі гуманітарної парадигми (27 %); 2) студенти III курсу віддали перевагу педагогічним мотивам (35 %); серед особистих мотивів (33 %) домінують мотиви покращення власного іміджу; серед соціальних (32 %) – підвищення свого соціального статусу, виконання суспільних запитів і професійних обов'язків (рис. 2).

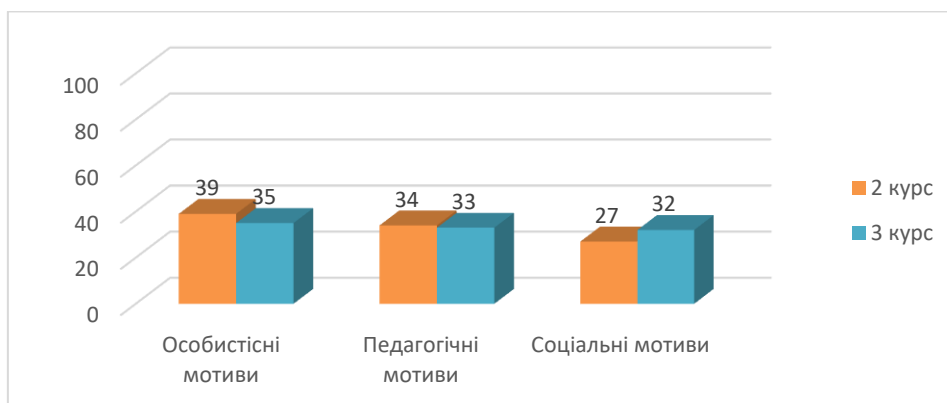

Рис. 2. Вивчення мотивів професійного самовдосконалення студентів другого і третього курсу спеціальності «Дошкільна освіта»

Відрадно, що потреба студентів у професійному самовдосконаленні є актуальною на другому – (89 %) та зростає на третьому курсі – (91 %) (рис. 3).

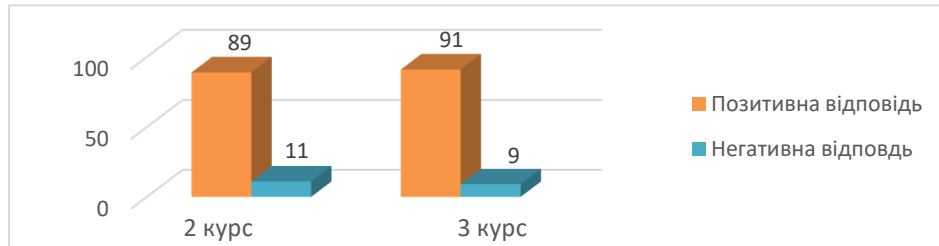

Рис. 3. Вивчення актуальності потреби щодо професійного самовдосконалення студентів другого і третього курсу спеціальності «Дошкільна освіта»

Умови формування мотивації до професійного самовдосконалення.

Оптимальними умовами, що, на наш погляд, сприяють формуванню внутрішньої мотивації до професійного самовдосконалення студентів в ході різних видів педагогічних практик є: 1) створення уявлень про модель особистості успішного професіонала з обраного фаху; через самопізнання – розвиток позитивної «Я-концепції» (організація на базі Центру самопізнання та саморозвитку тренінгів, майстер-класів напередодні педагогічної практики та по її завершенню); 2) теоретична обґрунтованість змісту різних видів практик та розроблення методичних рекомендацій щодо виконання студентами завдань; 3) вибір базових установ, що відповідають сучасним вимогам організації освітнього процесу; 4) включення до програми навчальної (психолого-педагогічної) практики завдання щодо вивчення особливостей розвивального середовища в різних типах закладів дошкільної освіти та ознайомлення з особливостями здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини в цих закладах; 5) залучення студентів до психолого-педагогічних досліджень під час різних видів педагогічних практик: вивчення особливостей індивідуального розвитку дітей раннього та дошкільного віку; діагностування суб'єктів освітнього процесу на предмет партнерської взаємодії; 6) включення до змісту практик (на ряду із організаційними і діагностичними) завдань із формування рефлексії: заповнення рефлексійної таблиці з результатами самоаналізу відповідно до рубрик: «Я навчився(лась)...», «Я дізнався(лась) ...», «Найцікавішим було ...», «Найскладнішим було ...», «Найкраще мені вдалося ...», «Я можу себе похвалити за...», «Я не зрозумів(ла)...; розроблення

рекомендацій щодо власного самовдосконалення; створення особистого професійного знаку за результатами самоаналізу й усвідомлення себе в професії; 7) використання ІКТ: електронне портфоліо «Особистісно професійне зростання студента»; ведення блогу, як форми самоаналізу. Блог – електронний рефлексивний щоденник студента-практиканта, в якому він здійснює аналіз свого сприйняття практики і самого себе у процесі педагогічної діяльності; 8) педагогічна підтримка, системність контролю та об'єктивність оцінки результатів практики.

Обговорення. Результати аналізу наукових розвідок українських та зарубіжних вчених дають підстави стверджувати про суголосність їх поглядів щодо необхідності формування здатності студентів до професійної самоідентифікації та внутрішньої мотивації до професійного й особистісного самовдосконалення. Результати проведеного емпіричного дослідження є своєрідним підтвердженням ролі педагогічної практики як мотиватора професійного самовдосконалення студентів і обумовлені дотриманням рекомендацій, розроблених професорсько-викладацьким складом кафедри педагогіки та психології на базі Центру самопізнання та саморозвитку, який функціонує в Педагогічному інституті Київського університету імені Бориса Грінченка.

Висновки. Педагогічна практика – це ідентифікація студента з новою соціальною роллю майбутнього вихователя дітей дошкільного віку і, як наслідок, зрушенням у його «Я-концепції», трансформацією уявлень про себе, коригуванням самооцінювання. Доцільно організована педагогічна практика і безпосередній зв'язок з теорією є одним із основних шляхів формування мотивації до професійного самовдосконалення студентів.

Перспективи подальших досліджень Подальшого дослідження потребує проблема міжкафедральної інтеграції щодо організації і керівництва педагогічною практикою студентів спеціальності «Дошкільна освіта», особливості її проведення в умовах дистанційного навчання.

Література

- Городиська О. М. Формування в студентів потреби у професійному самовдосконаленні. Вісник Нац. техн. ун-ту України «Київський політехнічний інститут». Серія : Філологія. Педагогіка. 2016. Вип. 8. С. 65–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vntufil_2016_8_15. (дата звернення: 21.02.2020).
- Концепція розвитку педагогічної освіти / Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 липня 2018 № 776. URL: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/Рабочий%20стол/5b7bb2dcc424a809787929.pdf> (дата звернення: 20.03.2020).
- Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам. Вип. 3 / [укладачі: Л. М. Яворовська, Р. Ф. Камишнікова, О. Є. Поліванова, С. Г. Яновська, С. М. Куделко]. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 88 с. URL: http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9397/2/Psyhologichniosobyvosti_20133.pdf (дата звернення 27.03.2020).
- Ляшенко І. В. Формування професійного зростання майбутніх фахівців у сфері права через міжнародні стажування. *Освітологічний дискурс*, 2011, № 1 (3). С. 59–67. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829>.
- Сугатська Н. С. Професійне самовдосконалення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів як наукова проблема. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 48. С. 223–229.
- Сущенко Л. О. Стимулювання професійного самовдосконалення вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2009. 20 с.
- Цветкова Г. Г. Професійне самовдосконалення викладачів гуманітарних дисциплін вищої школи : монографія. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2014. 478 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/12372/3/monografia.pdf> (дата звернення 22.03.2020).
- Abdullaeva, B. Boboyorov, S. Improving teachers' self-development competencies in professional development. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems* Volume 12, Issue 6, 2020, Pages 1150-1153. DOI: <http://dx.doi.org/10.5373/JARDCS/V12I6/S20201149>.
- Belyakova, E. G., Zakharova, I. G. Professional self-determination and professional identity of students-teachers in the conditions of individualisation of education. *Obrazovanie i Nauka*. Volume 22, Issue 1, 2020, Pages 84–112 DOI: <http://dx.doi.org/10.17853/1994-5639-2020-1-84-112>.
- Burkhanova, I. Y., Drandrov, G. L., Ivanova, S. S., Stafeeva, A. V., Vorobyov, N. B., Balchugov, V. A., Ignatyeva, E. V. Technological Support of Professional Self-Development of Teachers in the System of Lifelong Learning. *International journal of applied exercise physiology*. T. 9 V. 4, 2019. Pages 117–124.
- Dolgova, V. I., Kutepova, N. G., Kryzhanovskaya, N. V., Bolshakova, Z. M., Tulkibaeva, N. N. Relationship between teachers' readiness for innovative

- activities and their creative potential and professional characteristics. *Espacios*. Volume 39, Issue 5, 2018, Article no. 31.
- Doghonadze, N. The state of school and university teacher self-development in Georgia. *International Journal of Research in Education and Science*. Volume 2, Issue 1, 2016, Pages 104–113. DOI: <http://dx.doi.org/10.21890/ijres.30667>.
- Dixit, S. Generating self-reflection: Findings from self-development workshops in teacher training curriculum. *Education and Self Development*. Volume 14, Issue 1, March 2019, Pages 20-30. DOI: <http://dx.doi.org/10.26907/esd14.1.04>.
- Ospanova, B. A., Redlikh, S. M., Sagdullaev, I. I., Tashbulatova, A. E., Abdulhakov, A. B., Dadashov, D. T. *Asian Social Science*. Volume 11, Issue 13, 2015, Pages 310–315. DOI: <http://dx.doi.org/10.5539/ass.v11n13p310>.
- Potapchuk, T., Makaruk, O., Kravets, N., & Annenkova, N. (2020). Professional Self-identification of Future Educators as a Form of Personal Growth. *Journal of History Culture and Art Research*, 9(2), 72–89. DOI: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i2.2576>.
- Mirzagitova, A. L., Akhmetov, L. G. Self-development of pedagogical competence of future teacher. *International Education Studies*. Volume 8, Issue 3, 2015, Pages 114-121. DOI: <http://dx.doi.org/10.5539/ies.v8n3p114>.
- Zhilgildinova, M., Abibulayeva, A. Factors of professional and personal self - development of future teachers. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems*. Volume 11, Issue 5, 2019, Pages 409–418.
- Zakharova, M. A., Karpacheva, I. A., Mezinov, V. N. The professional and personal development of teachers in the context of continuing education. *AMAZONIA INVESTIGA*. T: 8 V: 23, 2019. p. 538–546.
- Carmen Olmos-Gómez, M., Estrada-Vidal, L. I., Ruiz-Garzón, F., López-Cordero, R., Mohamed-Mohand, L. Making future teachers more aware of issues related to sustainability: An assessment of best practices. *Sustainability (Switzerland)*. Volume 11, Issue 24, 1 December 2019, Article No 7222. DOI: <http://dx.doi.org/10.3390/su11247222>.

References

- Horodyska O. M. (2016). Formuvannia v studentiv potreby u profesiinomu samovdoskonalenni [Formation of students' need for professional self-improvement]. *Visnyk Nats. tekhn. un-tu Ukrainy «Kyivskyi politekhnichniyi instytut»*. Seriya: Filolohiia. Pedahohika, 8, 65–69. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vntufil_2016_8_15. (accessed: 21.02.2020) (ukr).
- Kontseptsiiia rozvytku pedahohichnoi osvity [The concept of development of pedagogical education] (2018). *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16 lypnia 2018 № 776*. <file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/Rabochyi%20stol/5b7bb2dcc424a809787929.pdf> (accessed: 20.03.2020) (ukr).
- Psyhholohichni osoblyvosti studentskoho viku. Na dopomohu kuratoram [Psychological features of student age. To help curators] (2013). Yavorovska L. M., Kamyshnikova R. F., Polivanova O. Ye., Yanovska S. H., Kudelko S. M. (Eds.).

Kharkiv : KhNU imeni V. N. Karazina, no. 3, 88.
http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9397/2/Psychologichniosobyvosti_20133.pdf (accessed: 27.03.2020) (ukr).

- Liashenko I. V. (2011). Formuvannia profesiinoho zrostannia maibutnikh fakhivtsiv u sferi prava cherez mizhnarodni stazhuvannia [Formation of professional growth of future specialists in the field of law through international internships]. *Osvitohichnyi dyskurs*, no. 1 (3), 59–67. DOI: <http://dx.doi.org/10.28925/2312-5829> (ukr).
- Suhatska N. S. (2016). Profesiine samovdoskonalennia maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv yak naukova problema [Professional self-improvement of future educators of preschool educational institutions as a scientific problem]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, no. 48, 223–229 (ukr).
- Sushchenko L. O. (2009). Stymuliuvannia profesiinoho samovdoskonalennia vchyteliv pochatkovykh klasiv u systemi pisliadyplomnoi osvity [Stimulation of professional self-improvement of primary school teachers in the system of postgraduate education]: avtoref. candidate's thesis: 13.00.04. *Teoriia i metodyka profesiinoy osvity*. Kyiv, 20. (ukr).
- Tsvietkova H. H. (2014). Profesiine samovdoskonalennia vykladachiv humanitarnykh dystsyplin vyshchoi shkoly : monohrafiia [Professional self-improvement of teachers of humanities of higher school: monograph]. Sloviansk : Vyd-vo B. I. Matorina, 478.
<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/12372/3/monografia.pdf> (accessed: 22.03.2020) (ukr).
- Abdullaeva, B. Boboyorov, S. Improving teachers' self-development competencies in professional development. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems* Volume 12, Issue 6, 2020, Pages 1150–1153. DOI: <http://dx.doi.org/10.5373/JARDCS/V12I6/S20201149>.
- Belyakova, E. G., Zakharova, I. G. Professional self-determination and professional identity of students-teachers in the conditions of individualisation of education. *Obrazovanie i Nauka*. Volume 22, Issue 1, 2020, Pages 84–112 DOI: <http://dx.doi.org/10.17853/1994-5639-2020-1-84-112>.
- Burkhanova, I. Y., Drandrov, G. L., Ivanova, S. S., Stafeeva, A. V., Vorobyov, N. B., Balchugov, V. A., Ignatyeva, E. V. Technological Support of Professional Self-Development of Teachers in the System of Lifelong Learning. *International journal of applied exercise physiology*. T. 9 V. 4, 2019. Pages 117–124.
- Dolgova, V. I., Kutepova, N. G., Kryzhanovskaya, N. V., Bolshakova, Z. M., Tulkibaeva, N. N. Relationship between teachers' readiness for innovative activities and their creative potential and professional characteristics. *Espacios*. Volume 39, Issue 5, 2018, Article no.31.
- Doghonadze, N. The state of school and university teacher self-development in Georgia. *International Journal of Research in Education and Science*. Volume 2, Issue 1, 2016, Pages 104–113. DOI: <http://dx.doi.org/10.21890/ijres.30667>.

- Dixit, S. Generating self-reflection: Findings from self-development workshops in teacher training curriculum. *Education and Self Development*. Volume 14, Issue 1, March 2019, Pages 20-30. DOI: <http://dx.doi.org/10.26907/esd14.1.04>.
- Ospanova, B. A., Redlikh, S. M., Sagdullaev, I. I., Tashbulatova, A. E., Abdulhakov, A. B., Dadashov, D. T. *Asian Social Science*. Volume 11, Issue 13, 2015, Pages 310-315. DOI: 10.5539/ass.v11n13p310.
- Potapchuk, T., Makaruk, O., Kravets, N., & Annenkova, N. (2020). Professional Self-identification of Future Educators as a Form of Personal Growth. *Journal of History Culture and Art Research*, 9(2), 72–89. DOI: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i2.2576>.
- Mirzagitova, A. L., Akhmetov, L. G. Self-development of pedagogical competence of future teacher. *International Education Studies*. Volume 8, Issue 3, 2015, Pages 114-121. DOI: <http://dx.doi.org/10.5539/ies.v8n3p114>.
- Zhilgildinova, M., Abibulayeva, A. Factors of professional and personal self - development of future teachers. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems*. Volume 11, Issue 5, 2019, Pages 409–418.
- Zakharova, M. A., Karpacheva, I. A., Mezinov, V. N. The professional and personal development of teachers in the context of continuing education. *AMAZONIA INVESTIGA*. T: 8 V: 23, 2019. p. 538–546.
- Carmen Olmos-Gómez, M., Estrada-Vidal, L. I., Ruiz-Garzón, F., López-Cordero, R., Mohamed-Mohand, L. Making future teachers more aware of issues related to sustainability: An assessment of best practices. *Sustainability (Switzerland)*. Volume 11, Issue 24, 1 December 2019, Article No 7222. DOI: <http://dx.doi.org/10.3390/su11247222>.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА КАК МОТИВАТОР ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СТУДЕНТОВ

Алла Сичкарь, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры педагогики и психологи
Киевский университет имени Бориса Гринченко,
ул. Бульварно-Кудрявская, 18/2, 04053 Киев, Украина, a.sichar@kubg.edu.ua

Валентина Демьяненко, преподаватель кафедры педагогики и психологии,
Киевский университет имени Бориса Гринченко,
ул. Бульварно-Кудрявская, 18/2, 04053
Киев, Украина, v.demianenko@kubg.edu.ua

Статья посвящена проблеме формирования мотивации к профессиональному самосовершенствованию студентов специальности «Дошкольное образование» в процессе педагогической практики. На основании результатов исследования дана характеристика разных подходов к проблеме развития процессов самосовершенствования, саморазвития в научных трудах украинских и зарубежных

ученых. Установлено, что профессиональное самосовершенствование, как внутренний процесс качественных самоизменений, возможен при условии осознания будущим педагогом потребности в самосовершенствовании, внутренней мотивации, организованной деятельности, направленной на поиск возможностей максимальной профессиональной самореализации. Раскрыты сущность и виды мотивов самосовершенствования. Обосновано влияние педагогической практики, являющейся обязательной частью образовательного процесса высшего учебного заведения, на формирование мотивации профессионального самосовершенствования студентов специальности «Дошкольное образование»; раскрыты задачи, содержание учебной (психолого-педагогической) практики и особенности подготовки к ней студентов первого курса, осуществляемой Центром самопознания и саморазвития, который функционирует в Педагогическом институте Киевского университета имени Бориса Гринченко. Осуществлено анализ результатов эмпирического исследования, направленного на изучения актуальности потребности к профессиональному самосовершенствованию, динамики изменений мотивов, способствующих профессиональному росту, у студентов первого, второго и третьего курсов. Определены оптимальные условия формирования в будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений внутренней мотивации к профессиональному самосовершенствованию в процессе педагогической практики; акцентировано внимание на включение в содержание разных видов практик заданий, которые предусматривают формирование рефлексии; внедрение в практику информационно-компьютерных технологий (электронное портфолио «Личностно-профессиональный рост студента»)

Ключевые слова: мотивация; мотивы; педагогическая практика; учебная (психолого-педагогическая) практика; профессиональное самосовершенствование.

PEDAGOGICAL PRACTICE AS A MOTIVATOR OF PROFESSIONAL SELF-PERFECTION OF STUDENTS

Alla Sichkar PhD in Pedagogics,
Associate Professor of Pedagogical and Psychology,
Department of Borys Grinchenko Kyiv University,
18/2 Bulvarno-Kudriavska Str, Kyiv, Ukraine, 04053, sichar@kubg.edu.ua

Valentina Demianenko PhD in Pedagogics,
Lector of Pedagogical and Psychology Department of
Borys Grinchenko Kyiv University,
18/2 Bulvarno-Kudriavska Str, Kyiv, Ukraine, 04053, v.demianenko@kubg.edu.ua

The article is devoted to the problem of forming motivation for professional self-improvement of students majoring in "Preschool education" in the course of pedagogical practice. According to the study, the article describes different approaches to the problem of development of processes of self-improvement, self-development, self-reflection in

scientific works of modern Ukrainian and foreign scientists. It was found that professional self-improvement as an internal process of qualitative self-change is possible, first of all, by teacher's awareness of the need for self-improvement, formation of internal motivation in self-development and purposeful organized activities aimed at finding opportunities for maximum professional self-realization. The essence and types of motives (pedagogical, personal, social) that encourage students to professional self-improvement are revealed; the necessity of formation an internal motivation for professional growth in future educators of preschool institutions is argued. The influence of pedagogical practice (mandatory component of the educational process of higher education institution) on the formation of professional self-improvement is substantiated; highlighted the tasks, content of educational (psychological and pedagogical) practice of first-year students majoring in "Preschool Education" as the basis of professional self-determination, and features of preparing students for it (master class, self-diagnosis, individual consultations on various practice tasks) on the basis of the Center for Self-Knowledge, which operates at the Pedagogical Institute of Borys Grinchenko Kyiv University. The analysis of empirical research results on the urgency of students' needs for professional self-improvement is carried out, the motives of professional self-improvement are determined; the dynamics of changes in motives that induce first, second and third year students to professional growth are analyzed. The conditions that promote the formation of internal motivation for professional self-improvement of future educators of preschool education institutions during different types of pedagogical practice are outlined; underscored on the inclusion in the content of practices special tasks for the formation of reflection, implementation of information and computer technologies is also needed (electronic portfolio "Personal and professional growth of the student").

Key words: *professional self-improvement; motivation; motives; pedagogical practice; educational (psychological-pedagogical) practice.*

Стаття надійшла до редакції 04.06.2020

Прийнято до друку 29.10.2020